

Austrid, suitsulõhe ja Stiltoni juust¹

Edmund Leach

Teesid: Prantsuse antropoloog, etnoloog ja müüdiuuriija Claude Lévi-Strauss võttis keeleteadusest üle strukturalistliku mudeli ja tõi sellega antropoloogiasse epistemoloogilise pöörde. Tema tööd on kõige rohkem mõjutanud sugulussuhete, klassifikatsioonide ja mütoloogia uurimist, kuid samuti üldisi arusaamu ajaloost, kultuurist ja mõtlemisest. Lévi-Straussi arvates jäävad inimvaimu põhiomadused kõigis kultuurides samaks, suured tsivilisatsioonid aga tekivad kultuuride koostoime tulemusena. Tema strukturalismiteooriat analüüsib ja kommenteerib Briti sotsiaalanropoloog Edmund Leach.

Märksõnad: antropoloogia, Lévi-Strauss, strukturalism

Claude Lévi-Strauss tõuseb oma kaasmaalastest intellektuaalide seas esile 'strukturealism' tähelepanuväärse esindajana. Sõna strukturalism on tulnud kasutusele justkui tähendama täiesti uut elufilosoofiat 'marksismi' või 'eksis-tentsialismi' analoogia põhjal. Mis see 'strukturealism' õieti on?

Strukturalismi peamine väide ütleb midagi sellist: seda, mida me teame välisest maailmast, tajume oma meelte kaudu. Nähtustel, mida me tajume, on tunnused, mis me omistame neile selle järgi, kuidas meie meeled opereerivad ning kuidas inimaju on ehitatud töötama ja tõlgendama ajendeid, mis on sellesse sisse söödetud. Selle protsessi üks väga oluline tunnus: me hakime segmentideks meid ümbritseva pideva ruumi ja aja ning kaldume mõtlema, et keskkond koosneb tohutust hulgast eri liikidesse jagunevatest asjadest, kaldume mõtlema aja kulgemisest, nagu koosneks see eri sündmuste järgnevusest. Kui me konstrueerime tehisasju või leiutame formaalsusi või kirjutame ajalugusid, me imiteerime oma arusaama loodusest: meie kultuuri produktid on segmenteeritud ja korrastatud samal viisil, nagu me eeldame olevat liigendatud ja korrastatud looduse produkte.

Ma toon väga lihtsa näite. Värvispekter, mis algab lillast, jätkudes sinise, rohelise, kollase ja punasega, moodustab kontiinum. Ei ole looduslikku punkti,

kustmaalt roheline muutub kollaseks või kollane punaseks. Meie vaimne ettekujutus värvidest on reaktsioon valguse vastuvõtmise kvaliteedile, eriti heleduse-tumeduse erinevusele ja lainepikkusele. Lainepikkus muutub infrapunasest ultravioletti liikudes lühemaks, samas kui temperatuur langeb; heledus on null spektri mõlemas otsas ja tõuseb keskel maksimumi, see on kollase alas. See on inimaju eristus, mis jagab selle pidevuse segmentidesse, nii et me tunneme, nagu oleksid sinine, roheline, kollane, punane jne üsna erinevad värvid. See aju töötamisviis on selline, et igauks, kes ei ole värvipime, on hõlpsasti õpetatav tajuma, et roheline on punase vastand sama moodi nagu must on valge vastand. Meie oma kultuuris ongi meile õpetatud seda vahet tegema ja sellepärast me leiame kohase olevat kasutada punast ja rohelist signaali nii, nagu nad vastaksid + ja – signaalidele. Tegelikult me teeme väga palju seda laadi vastandusi, kus punane on vastandatud mitte ainult rohelisele, vaid ka teistele värvidele, eriti valgele, mustale, sinisele ja kollasele. Kui me teeme sedasorti paarisvastandusi, antakse punasele alati sama väärtus, seda käsitletakse kui ohumärki: kuumakraanid, pingestatud elektrijuhtmed, deebeti sissekanded arveraamatutes, stoppmärgid teedel ja raudteel. Selline muster esineb paljudes teistes kultuurides peale meie oma ja neil teistel juhtudel on tihti üsna selge arusaam, et punase värvi 'oht' tuleb selle loomulikust seosest verega.

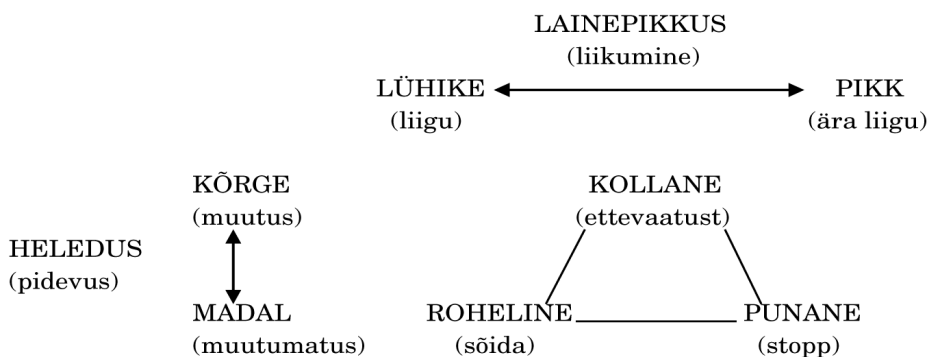
Igatahes antud juhtumil nii raudteel kui sõiduteel valgusfoori tuledest ROHELINE tähendab SÕIDA ja PUNANE tähendab STOPP. Paljudes situatsioonides sellest piisab. Aga kui me tahame välja mõelda veel üht signaali vahepealse tähendusega – PEAAEGU STOPP, PEAAEGU SÕIDA, valime KOLLASE värvi. Me teeme seda *sellepärast*, et spektris on see PUNASE ja ROHELISE vahepeal.

Selles näites töötavad värvid roheline-kollane-punane sama moodi nagu juhised sõida-ettevaatust-stop; värvisüsteemil ja signaalisüsteemil on sama 'struktuur', üks on teise transformatsioon.

Aga vaatame, kuidas me oleme jõudnud selle transformatsioonini:

- a) looduses esineb värvispekter kontiinumina;
- b) inimaju interpreteerib seda pidevat nagu see koosneks mittepidevatest segmentidest;
- c) inimaju otsib sobivat esitust binaarsele opositsioonile +/- ning valib binaarseks paariks punase ja rohelise;
- d) see vastanditepaar üles seatud, pole inimaju rahul tulemuse mittepidevusega ja otsib vahepealset positsiooni: mitte + / mitte –;
- e) ta läheb tagasi algse loodusliku kontiinumini juurde ja valib vahepealseks signaaliks kollase, sest aju on võimeline tajuma rohelise ja punase vahel kollast mittepideva vahepealse segmendina;
- f) nii on lõplik kultuuriprodukt – kolme värviga valgusfoor – lihtsustatud imitatsioon loodusnähtusest – värvispektrist – nagu seda mõistab inimaju.

Kogu selle argumendi olemuse võib esitada skeemina (joonis 1), mis kujutab kahte üksteise kohale asetatud kolmnurka. Esimese kolmnurga nurgad on värvid ROHELINE, KOLLANE, PUNANE, mis on eristatud kahe teljega: (1) lühike lainepikkus/pikk lainepikkus ja (2) madal heledus / kõrge heledus. Teise kolmnurga nurgad märgivad kolme liikumisega seotud juhist: SÕIDA – jätka liikumise olekus, ETTEVAATUST – valmistu muutma oma liikumise olekut, STOPP – jätka mitteliikumise olekus. Need teated on jällegi eristatud kahe teljega: (1) liikumine/mitteliikumine ja (2) muutus/mittemuutus. Pannes kaks skeemi kokku, muutuvad värvid järgnevate käskude signaalideks: värvide seose loomulik struktuur on sama kui loogiline struktuur seoses kolme juhisega:

Joonis 1. Valgusfoori värvide kolmnurk.

Seda konkreetset näidet pole Lévi-Strauss minu teada kunagi kasutanud, aga strukturalistliku väite kohaselt on sedasorti kolmnurkadel, mis kujutavad võrreldavaid transformatsioone looduse mudelitest nii, nagu sellest saab aru inimaju, väga üldine kasutus, kuigi üldjuhul on võimalused palju keerulisemad.

Minu näites allus muster kahele erilisele piirangule: esiteks on 'looduse fakt', et värvide järjekord spektris on roheline-kollane-punane ja mitte kollane-roheline-punane või roheline-punane-kollane, ja teiseks on veel looduse fakt, mis kindlasti pärineb väga varajasest paleoliitikumist, et inimestele on omane teha otsene assotsiatsioon *punase* ja *vere* kui aine värvi vahel, nii et kui üks neist kolmest värvist peab olema valitud tähendama 'stopp – hädaoht', on see palju suurema tõenäosusega *punane* kui *kollane* või *roheline*. Siin kirjelduses on kahe kolmiku liikmete vaheline vastastikune seos sellega enamvähem ette määratud. Ekvivalendid {punane-kollane-roheline; STOPP-ETTEVAATUST-

SÕIDA) on antud ja meil pole vaja pöörata tähelepanu alternatiivsetele võimalustele, mida pakub ülejäänud maatriks:

	Stopp	Ettevaatust	Sõida
tegelik järgnevus	punane	kollane	roheline
teised võimalikud järgnevused	punane	roheline	kollane
	kollane	punane	roheline
	kollane	roheline	punane
	roheline	kollane	punane
	roheline	punane	kollane

Agas üldjuhul peab struktuuriline analüüs algama *kõigi* võimalike permutatsioonide esitamise ja jätkuma võrdleval alusel empiirilise materjali uurimisega. Lévi-Strauss ise ütleb seda nii:

Meetod, mille me üle võtame, ... koosneb järgmistest operatsioonidest:

- 1) defineeri vaadeldav nähtus kahe või enama tegeliku või oletatava mõiste suhtena;*
- 2) konstrueeri tabel võimalikest permutatsioonidest nende mõistete vahel;*
- 3) võta see tabel üldiseks analüüsiobjektiks, mis ainult sellel tasandil võib anda vajalikke seoseid, alguses teiste seast ainult üheks võimalikuks kombinatsiooniks peetud empiiriline nähtus, terviksüsteem, mis peab olema varem konstrueeritud (Lévi-Strauss 1962: 16).*

Nagu ma seletasin valgusfoori juhtumi puhul, on ülesande põhiline eesmärk avastada, kuidas on looduse seoseid (mõistetud sellistena inimese poolt) kasutatud genereerimaks kultuuriprodukte, mis sisaldavad samu seoseid. Seda küsimust ei tohi valesti mõista. Lévi-Strauss ei ole george-berkeleylik idealist; ta ei väida, et loodusel pole muud eksistentsi kui inimhõimustuse arusaam sellest. Lévi-Straussi loodus on tõeline reaalsus 'kuskil väljaspool'; seda juhivad looduseadused, mis on inimese teaduslikule uurimisele vähemalt osaliselt juurdepääsetavad, aga meie võimet mõista looduse loomust piirab tugevasti meie arusaamisaparaadi loomus. Lévi-Straussi tees sedastab: pannes tähele, *kuidas* me loodusest aru saame, uurides kasutatavate klassifikatsioonide kvaliteeti ja seda, kuidas me käime ümber saadud kategooriatega, võime me teha olulisi järeldusi mõtlemismehhanismi kohta.

Pealegi, kuna inimaju on ise loodusobjekt ja põhimõtteliselt sama kogu *Homo sapiensi* liigis, peame eeldama, et kui kultuuriproduktid on genereeritud nii, nagu ma kirjeldasin, peab see protsess edasi andma aju enda teatud universaalseid iseloomuomadusi. Järelikult, uurides kultuurinähtuste elementaarset

struktuuri, teeme ka avastusi inimese loomusest – fakte, mis kehtivad nii sinu kui minu kui ka Kesk-Brasiilia alasti metslase kohta. Lévi-Strauss ütleb seda nii:

Antropoloogia pakub mulle intellektuaalset rahuldust: see taasühendab ühest küljest maailma ajaloo ja teisest küljest minu enda ajaloo ning paljastab korruga mõlema ühise motivatsiooni (Lévi-Strauss 1955b: 62).

On oluline mõista, mida täpselt esitatakse. Üldises mõttes varieeruvad kultuuriproduktid tohutult ja kui antropoloog asub võrdlema näiteks Austraalia aborigeenide kultuuri eskimote või inglaste omaga, on ta kõigepealt üllatunud nende erinevustest. Aga kuna kõik kultuurid on inimaju produktid, peavad neil kuskil sügavamal peituma kõigile ühised tunnused.

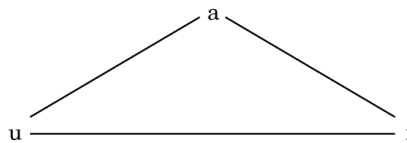
See iseenesest ei ole uus idee. Palju vanem antropoloogide generatsioon eesotsas Adolf Bastianiga (1826–1905) Saksamaal ja James George Frazeriga (1854–1941) Inglismaal leidis, et kuna kõik inimesed kuuluvad ühte liiki, peavad olema psühholoogilised universaalid (*Elementargedanken*), mis peaks avalduma sarnaste kommete esinemises kogu maailma rahvastel, “kes on jõudnud evolutsioonilise arengu samasse järku”. Frazer ja tema kaasaegsed koostasid püüdlikult tohutuid katalooge ‘sarnastest’ kommetest, mis olid mõeldud kinnitama seda evolutsioonilist printsiipi. Sellega strukturalistid *ei* tegele. Kombedetaili kordumine kaardi kahes eri kohas ei ole probleem, millele Lévi-Strauss omistaks erilist tähtsust. Tema seisukohast on inimkultuuri universaalid olemas ainult struktuuri tasandil, mitte kunagi ilmselgete faktidena. Me võime tulemuslikult võrrelda nende seoste mustreid, mis ühendavad inimkäitumiste komplekte, aga me *ei* õpi midagi, kui me lihtsalt võrdleme üksikuid kultuurielemente kui üksiknähtusi. Liiklusmärgi puhul määrab informatsiooni kontrast värvide ja ühelt värvilt teisele liikumise vahel; igal värvil on tähtsus ainult suhtes teistega.

Need väga üldised ideed on algselt pärit Praha strukturaallingvistide koolkonnalt, eriti Roman Jakobsonilt, kes on elanud Ameerika Ühendriikides viimased kakskümmend viis aastat ja kes oli viimase ilmasõja lõpus New Yorgis Lévi-Straussi akadeemiline kolleeg (New School of Social Research). Jakobsoni foneemilise analüüsi stiili mõju Lévi-Straussi tööle on olnud väga tugev; sestap on asjakohane, et kuigi mõned Jakobsoni töö aspektid on hiljuti leidnud kriitikat, tunnistab Noam Chomsky Jakobsoni fundamentaalset tähtsust seoses tema põhiteooriaga distinktiivtunnustest ja foneetilistest universaalidest, mis on ka kõik, mis on Lévi-Straussi puhul oluline (vt Chomsky 1964: 67). Teisest küljest on paljud juhtivad lingvistid Jakobsoni distinktiivtunnuste analüüsi range binaarse vormi (mis esineb ka Lévi-Straussi strukturalismis) nüüdseks kõrvale praakinud.

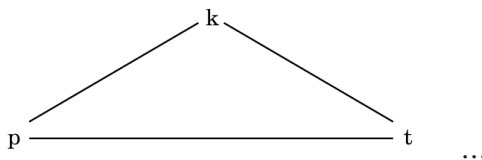
On huvitav näha, kuidas Lévi-Strauss asub oma kultuurilisi üldistusi tule-
tama lingvistiliselt baasilt. Tema arutus 'kulinaarsest kolmnurgast' on varus-
tatud asjakohase näitega. See on üks põhilisi suuremaid teemasid, mis püsib
läbi *Mythologiques*'i kolme avaldatud köite, aga see on olnud ka ühe iseseisva
artikli teema, mille ma siin kokku võtan (vt Lévi-Strauss 1965: 19–29).

Lévi-Strauss alustab Jakobsoni teeside lühikese refereeringuga järgmiste
sõnadega:

*Nähtustevahelised keerukad opositsioonide süsteemid kõigis maailma
keeltes pole muud kui mitmesuunaline viimistlus lihtsamast süsteemist,
mis on kõigile tuttav, nimelt kontrast konsonandi ja vokaali vahel, mis
tiheduse ja hajususe, akuudi ja graavise vahelise opositsiooniga genereer-
ib seda, mida me võime nimetada ühest küljest 'vokaali kolmnurgaks':*

ja teisest küljest 'konsonandi kolmnurgaks':

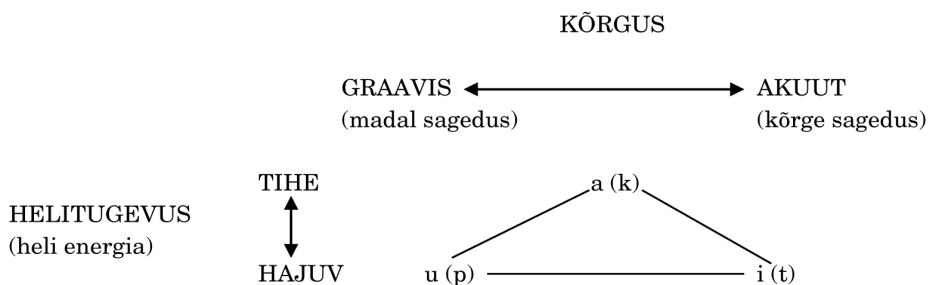
Enamik lugejaid tõenäoliselt leiab sellise avalduse omajagu nõutust tekitava
olevat, nii et ma esitan algsest doktriinist pisut laiendatuma versiooni.

Jakobson väidab, et väiksed lapsed omandavad põhilised vokaalid ja konso-
nandid nii, nagu genereeritakse tähenduslikke helimustreid standardiseeritud
sagedusel (vt Jakobson & Halle 1956: 38jj). Kõigepealt avastab laps põhilise
vokaali-konsonandi opositsiooni eristades helitugevuse kontrasti:

Vokaal (V)	/	Konsonant (C)
(tugeva energiaga heli)		(madala energiaga heli)
(vali-tihe)		(pehme-hajus)

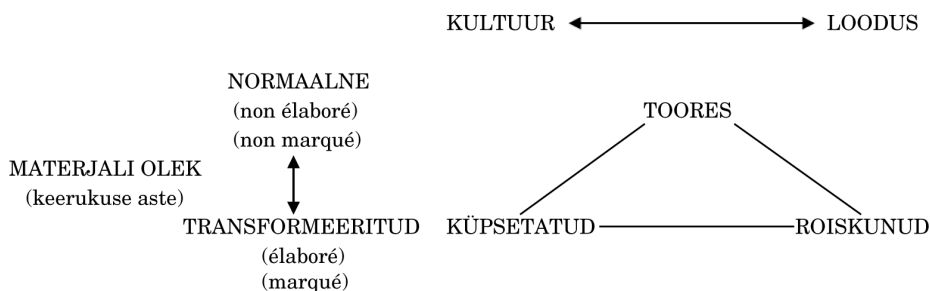
Mittediferentseeritud konsonant (C) on sel juhul sagedust eristades jagatud
madala sagedusega (graavisega) komponendiks (/p/) ja kõrge sagedusega (akuu-
diga) komponendiks (/t/). Sel juhul täiendab tugeva energiaga (kompaktne)

velaarne ahtushäälik (/k/) mittediferentseeritud tugeva energiaga (kompaktset) vokaali (/a/), samas kui vastavalt madala energiaga (hajusad) vokaalid (/u/-graavis, /i/-akuut) täiendavad madala energiaga (hajusaid) konsonante (/p/ ja /t/). Kogu väite võib esitada kaksikkolmnurgana konsonantidest ja vokaalidest (joonis 2), mis eristuvad tiheduse/hajususe ja graavise/akuudi poolest.

Joonis 2. Jakobsoni põhivokaalide /-konsonantide kolmnurkad.

Kuid mingem tagasi 'kulinaarse kolmnurga' juurde. Peale oma algset lühikest viidet lingvistilisele prototüübile märgib Lévi-Strauss, et just nii, nagu pole olemas inimühiskonda, kus puuduks kõnekeel, nii pole ka inimühiskonda, kus ei valmistataks ühel või teisel viisil osa oma toidust küpsetades. Aga küpsetatud toidust võidakse mõelda kui värskest toorest toidust, mis on transformeeritud (*élaboré*) kultuuriliste vahenditega, samas kui roiskunud toit on värskes toores toit, mis on transformeeritud looduslike vahenditega. Niisiis, just nagu Jakobsoni vokaali-konsonandi opositsioon esitab tiheduse/hajususe ja graavise/akuudi binaarset opositsiooni, mis on sisestatud lapse arvutitaolisse mõtlemisprotsessi, nii võime ka konstrueerida kulinaarse kolmnurga binaarsele opositsioonile: transformeeritud/normaalne ja kultuur/loodus, mis on (implitseerides) sisestatud inimkultuuri *eidós*'esse igal pool.

Joonis 3. Kulinaarne kolmnurk (primaarne vorm).

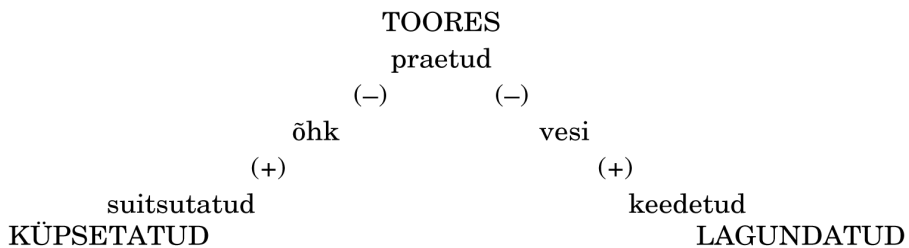
See, et toores (transformeerimata) toit peab olema loodusliku ja kultuurilise vahepealne, ei ole Lévi-Straussi väite oluline osa, kuigi on muidugi fakt, et suurem osa inimeste töötlemata toiduasju langevad kategooriasse 'kodustatud taimed ja loomad', st nad *on* nii kultuurilised kui ka looduslikud.

Lévi-Strauss lõpetab oma vaimugümnastika harjutuse väites, et peamised küpsetamise viisid moodustavad teise struktureeritud komplekti, mis on vastupidine esimesele:

- 1) Tulel küpsetamine on protsess, mille käigus liha on toodud otsesesse kontakti konversiooni agendiga (tulega), ilma mingi kultuurilise vahendi, õhu või vee vahenduseta; protsess on ainult osaline – tulel küpsetatud liha on ainult osaliselt küpsetatud.
- 2) Keetmine on protsess, mis koondab toore toidu loodusliku roiskumisega sarnasesse lagundatud olekusse, aga nõuab nii vee kui anuma – kultuuriobjekt – vahendust.
- 3) Suitsutamine on aeglase kuid täieliku küpsetamise protsess; see toimub ilma igasuguse kultuurilise vahendi vahelesegamiseta, ainult õhu vahendusel.

Niisiis on vahendite poolest tule peal praadimine ja suitsutamine looduslikud protsessid, samas kui keetmine on kultuuriline, kuid lõpp-produktide poolest kuulub suitsutatud toit kultuuri juurde, praadimine ja keetmine aga looduse juurde.

Lévi-Strauss võtab oma väite kokku järgneva diagrammiga:

Joonis 4. Kulinaarne kolmnurk (täiustatud vorm).

Oma artiklis (Lévi-Strauss 1965) piiritleb Lévi-Strauss selle skeemi üldkehtivust, märkides, et meie oma süsteem, mis eristab *grillimist tulel küpsetamisest* ja *hautamist keetmisest* ning lisab *praadimise* kategooria (mis on keetmise vorm, kus õli asendab vett), nõuab palju komplitseeritumat mudelit – ja siinkohal võivad mõned ingliskeelsed lugejad hakata kahtlustama, et kogu argument oli keerukas akadeemiline nali. Aga täpselt sama skeem (joonis 4) on esitatud *Mythologiques*'i III osas (1968) leheküljel 406 koos sama tekstiga, nii et me

peame püüdma seda tõsiselt võtta. Aga see on üpris raske. Lévi-Strauss pole kinni pidanud oma protseduurireeglitest, mis said ennist ära toodud, ja kogu operatsioon näib akrostihhonite mänguna, kus sobivad sõnad on paigutatud valmis verbaalse maatriksi vabadesse kohtadesse. Ühes teises kohas on Lévi-Strauss väitnud, et “kogu mõtte taga on mõttetus” (Lévi-Strauss 1963: 637), aga ehk oleks siinsel juhul parem öelda, et “mõttetuse all on olemas mõte”, isegi kui see ei ole tavavestluse mõte.

Milleni Lévi-Strauss tahab jõuda, on see. *Loomad* lihtsalt söövad toitu; ja toit on kõik, mis nad kätte saavad, mis nende instinktid asetavad kategooriasse ‘söödav’. Aga *inimestel*, kui nad on ükskord võõrutatud ema rinnast, ei ole sellist instinkti. See on ühiskonna konventsioon, mis määrab, mis on toit ja mis ei ole ja mis toite millisel puhul süüakse. Ja kuna sündmused on sotsiaalsed sündmused, peab olema mingi mustriiga homoloogia ühest küljest toidu liikide suhete ja teisest küljest sotsiaalsete sündmuste suhete vahel.

Pealegi, kui me vaatame fakte, siis kategooriad, mida käsitletakse toidu-*liikide* tähenduses, on iseenesest huvitavad. Ükskõik millise inimasustuse toitumus sõltub vahendite kättesaadavusest ja toiduainete (leib, lambaliha, juust jne) tasandil ei kattu eriti inglise koduperenaise ostukorv ja Amazonase indiaanlasele kättesaadavad toiduained. Aga inglise koduperenaine ja Amazonase indiaanlane jagavad ühtemoodi kategooria ‘toit’ ühikud hulgakas alamkategooriateks, ‘toit A’, ‘toit B’, ‘toit C’ jne, millest igauht käsitletakse erineval viisil. *Sellel* tasandil on aga kategooriad A, B, C jne märkimisväärselt sarnased igal pool. Need on tegelikult sama liiki kategooriad, mis esinevad joonisel 4 ja oluline selliste kategooriate juures on see, et nad esinevad sotsiaalse prestiiži väga erinevatel tasanditel. Ma ei mõtle ainult seda, et pidusöögi komponendid võib alati mahutada meie kolmnurga aukudesse: austrid (toores), suitsulõhe (suitsutatud), vähisupp (keedetud), lambaribi (tulel küpsetatud), suflee (küpsetatud), Stiltoni juust (lagundatud) – pigem toovad neist erinevatest põhilistest klassidest toidud omavahel esile standardiseeritud suhte. Näiteks meie konventsioonide järgi, kui menüü sisaldab küpsetatud liha, saab ta austava koha keskel; teisest küljest peetakse hautatud ja keedetud toite sobivaks eriti invaliididele ja lastele. Miks peab see olema nii? Miks me kipume mõtlema keedetud kanast kui argisest toidust, aga praetud kanast kui piduroast?

Igasugused selgitused võib jagada sobima igal konkreetset juhul, näiteks, et kanade keetmine on odavam kui praadimine, või et keedetud toit on ‘kerge-*mini* seeditav’ (mis on selle tõestuseks?), aga kõik sellised seletused paistavad üsna lahjad, kui kord avastatakse, et teised rahvad, kel on meist hoopis erinev kultuur, sorteerivad oma söögikraami väga sarnasel viisil ja rakendavad sama sorti staatuseeritust. Mõned toidud on paslikud vaid meestele, teised ainult naistele; mõned toidud on lastele keelatud, mõnda võib süüa ainult

tseremoniaalsetel puhkudel. Lõplik muster ei ole alati sama, aga on kindlasti väga kaugel juhuslikkusest – Lévi-Strauss on isegi väitnud, et praadimise kõrge staatus, mis vastandub keetmisele, on *universaalne* kultuuriline tunnus, nii et keedetud toit on kõrgesti hinnatud ainult suhteliselt demokraatlikus ühiskonnas: “Keetmisega kaasneb liha ja tema mahlade täielik konserveerimine, samas kui praadimist saadab häving ja kadu. Niisiis üks märgib ökonoomsust, teine pillamist; teine neist on aristokraatlik, esimene lihtrahvalik!” (Lévi-Strauss 1965: 23).

See on kahtlemata imelik mõttekäik – siiski, kui me nõustume Lévi-Straussi ootamatu viiteraamistikuga, ei ole sellised kommentaarid üldse nii meelevaldsed, kui võib tunduda. Inimolevustena oleme kõik osa loodusest; inimestena oleme aga kõik osa kultuurist. Meie püsimine inimolevustena sõltub meie toidust (mis on osa loodusest); meie püsimine inimestena sõltub meie sotsiaalsete kategooriate kasutamisest, mis on tuletatud kultuurilisest klassifikatsioonist, mis on looduse elementide poolt kehtestatud. Toidukategooriate sotsiaalne kasutus on niisiis homologiline värvikategooriate sotsiaalse kasutusega valgusfoori juhtumist (lk 130). Aga toit on eriti paslik ‘vahendaja’, sest kui me sööme, me kehtestame (ülekantud tähenduses) otsese samastuse meie (kultuuri) ja oma toidu (looduse) vahel. Küpsetamine on niisiis universaalne vahend, mille abil loodus on transformeeritud kultuuriks, ja küpsetamise kategooriad on alati eriti sobilikud sotsiaalse eristatuse sümboliks kasutamiseks.

Teises kontekstis, kus Lévi-Strauss tegeleb antropoloogilise müstika paljastamisega, mis on koondunud totemismi mõiste ümber, on ta kritiseerinud funktsionalistlikku teesi, et tootemasjadele antakse sotsiaalne väärtus sellepärast, et neil on majanduslik väärtus. Vastupidi, ütleb Lévi-Strauss, lihtsalt asju endid peetakse sotsiaalselt väärtuslikeks: tootemliigid on pigem “asjad, millega mõelda” (*bonnes à penser*) kui “asjad, millega süüa” (*bonnes à manger*). Kogu see lugu kulinaarse kolmnurgaga on teisest küljest sama argument. Toiduasjad kui sellised on muidugi “head süüa”; aga see üksi ei seleta komplikatsioone, mis me sisestame toidu klassifikatsiooni; toiduasjad nagu tootemasjadki on “asjad, millega mõelda” (vt Leach 1970: 40–43).

See on võõras diskursuse stiil ja peab tunnistama, et siin ja seal Lévi-Straussi kirjutistes leidub verbaalset sõnamängulist elementi, mis tekitab pigem ettevaatust kui entusiasmi. Kõigest hoolimata ei tohiks lugeja ette kujutada, et ‘kulinaarne kolmnurk’ on lihtsalt ootamatute analoogiatega meistri elegantne *jeu d’esprit*. Lévi-Strauss on nüüdseks korrastanud suure hulga tõestusmaterjali, näitamaks, et toidu prepareerimise protsess ja toidukategooriad, millega nad seostuvad, on igal pool viimistletult struktureeritud ja et nende struktuuride taga on universaalsed printsiibid. Veel enam, tema analüüsimeetodil, ükskõik kui kummaline see võib tunduda, on lai kasutusala. Kulinaarne kolmnurk ilmus

esmakordselt trükkis alles 1965. aastal, aga sama tüüpi kolmnurgad esinevad mitmes varasemas lévi-straussilikus tekstikogumis.

1945. aasta kirjutises, mis on kogu tema järgneva struktuuraalse antropoloogia alustöö (vt Lévi-Strauss 1958, ptk 2), on kolmnurga nurgad VASTASTIKKUS, ÕIGUSED, KOHUSTUSED, samal ajal kui binaarne opositsioon on vahetus/mittevahetus ja saajad/andjad. Teoses *Les Structures élémentaires de la parenté* (1945: 575) tuleb kolmnurk: BILATERAALNE ABIELU, PATRIARHAALNE ABIELU, MATRIARHAALNE ABIELU, ja opositsioon on sümmeetria/asümmeetria, vaheldumine/kordamine. Lévi-Strauss (1960) lisab kõrgesti täiendatud kolmnurga, mis kombineerib geograafilised ja toidukategooriate parameetrid nii, et taimetoit on vastandatud loomsele toidule, maast mereni, idast läände ja definitsioonidest definitsioonide puudumiseni. See ei ole lihtsalt mäng. Lévi-Strauss püüab tuvastada semantilise algebra rudimente. Kui kultuuriline käitumine on võimeline edasi andma informatsiooni, siis sellel koodil, milles kultuuriline käitumine on väljendatud, peab olema algebraline struktuur. On võimalik, et Lévi-Strauss omistab sellele algebrale suuremat tähtsust kui on kinnitatud tõestusmaterjaliga, aga see on midagi enam kui kelmi trips-traps-trulli mängimine. Mingem algusse tagasi.

Tõlkinud Pärtel Lippus

Kommentaariid

¹ Originaal: Edmund Leach 1970. Oysters, Smoked Salmon and Stilton Cheese. Ker-mode, Frank (toim). *Lévi-Strauss*. Fontana Modern Masters. London: Fontana Press, lk 21–35.

Kirjandus

Chomsky, Noam 1964. *Current Issues in Linguistic Theory*. The Hague: Mouton & Co.

Jakobson, Roman & Halle, Morris 1956. *Fundamentals of Language*. Hague: Mouton & Co.

Leach, Edmund 1970. Lévi-Strauss. London: Fontana/Collins.

Lévi-Strauss, Claude 1949. *Les Structures élémentaires de la parenté*. Pariis: Presses Universitaires de France.

Lévi-Strauss, Claude 1961. *A World on the Wane*. [Lühendatud tõlge prantsuskeelsest *Tristes Tropiques* 1955.] London: Criterion Books.

Lévi-Strauss, Claude 1958. *Anthropologie structurale*. Paris: Plon.

Edmund Leach

Lévi-Strauss, Claude 1962. *Le Totémisme aujourd'hui*. Paris: Presses Universitaires de France. [Tõlge inglise keelde 1964. *Totemism*. London: Beacon Press.]

Lévi-Strauss, Claude 1963. Responses à quelques questions. *Esprit* (Pariis) Nov. 1963, lk 628–653.

Lévi-Strauss, Claude 1965. Le Triangle culinaire. *L'Arc* (Aix-en-Provence) 26, lk 19–29.

Summary

Oysters, Smoked Salmon and Stilton Cheese

Edmund Leach

Key words: anthropology, Lévi-Strauss, strukturalism

French anthropologist, ethnologist and myth researcher Claude Lévi-Strauss adopted from linguistics the structuralist model and cause an epistemological revolution in anthropology. His works have proved most influential in the fields of studying kinship relations, classifications and mythology, but also general understanding of history, culture and thinking. Lévi-Strauss believes that the basic characteristics of human nature remain the same in all cultures, while great civilisations emerge as a result of synergy between cultures. His structuralist theory is analysed and commented by the British social anthropologist Edmund Leach.